

Oikeusministeriölle

Rikosuhripäivystyksen lausunto oikeusavun kokonaissuunnitelmasta

Viite: OM 5/33/2014, lausuntopyyntö 24.6.15

Rikosuhripäivystys kiittää mahdollisuudesta lausua oikeusavun kokonaissuunnitelmasta. RIKU pitää suunnitelmaa kunnianhimoisena ja oikeansuuntaisena. Tavoitteet ja toimenpiteet ovat pääosin kustannustehokkaita, konkreettisia ja asiakasystävällisiä. Haluamme kuitenkin nostaa esille joitain rikoksen uhrin asemaa koskevia näkökulmia ja parannusehdotuksia.

RIKU korostaa 16.11.15 kansallisesti voimaan saatettavan rikosuhridirektiivin merkitystä rikoksen uhrin kannalta. Kaikkien suunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden tulee olla yhdenmukaisia direktiivin tavoitteiden kanssa. Direktiivissä on myös erityinen oikeusapua koskeva 13 artikla (Oikeus oikeusapuun). Komission direktiiviä koskevassa ohjeistuksessa¹ korostetaan mm. uhrin mahdollisuutta saada oikeusapua ilman vaikeita byrokraattisia esteitä ja eri kielillä.

Direktiivin 4 artiklassa jäsenvaltioiden edellytetään huolehtivan siitä, että rikoksen uhri saa *"siitä alkaen, kun hän on yhteydessä toimivaltaiseen viranomaiseen"* tietoa *"miten ja millä edellytyksin uhri voi saada oikeudellista neuvontaa, oikeusapua ja muuta neuvontaa"* (alakohta d). Käytännössä tämä tieto tulee siis saada esitutkintaviranomaiselta. Myös Rikosuhripäivystyksen jokapäiväisessä työssä näkyy tarve neuvoa ja ohjata asiakkaita oikeusapuun liittyvissä – usein monimutkaisissa – kysymyksissä.

Haluamme lisäksi korostaa direktiivin 8 artiklassa olevaa 2. kohtaa, jonka mukaan jäsenvaltioiden on helpotettava uhrin ohjaamista uhrien tukipalveluihin rikosilmoituksen vastaanottaneen viranomaisen tai muiden asiaankuuluvien yksiköiden toimesta. Tämän voidaan tulkita tarkoittavan myös julkista oikeusapua.

Neuvonta ja sähköinen asiointi

On hyvä, että sähköisiä tapoja asioida kehitetään edellyttäen, että sähköisten järjestelmien käyttöön on mahdollista saada apua erilaisista asiakaspalvelupisteistä ympäri Suomea. Tämä lisää harvaan asutuilla seuduilla asuvien ihmisten mahdollisuuksia saada oikeusapua yhdenvertaisesti. Henkilökohtaistakaan kasvokkain palvelua ei kuitenkaan saa unohtaa. Sen tulee olla mahdollista myös eri puolilla Suomea.

¹ DG JUSTICE GUIDANCE DOCUMENT related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, December 2013, s. 34

Sivulla 31 olevissa toimenpiteissä nostetaan esille rikoksen uhrien ohjaamista koskeva tärkeä tavoite, mikä liittyy myös yllä mainittuun rikosuhridirektiivin 8 artiklan 2. kohtaan. On hyvä, että tavoitteessa kehoitetaan oikeusaputoimistoja lisäämään yhteistyötä myös järjestöjen kanssa, jotta uhrit saavat tarvitsemaansa tukea, neuvontaa, suojelua ja oikeudellista apua.

RIKU korostaa, että tämän yhteistyön tulisi olla systemaattista ja sen tulisi perustua yhteisesti sovittuihin ja kirjattuihin käytäntöihin. Kokemuksemme tällä hetkellä on se, että oikeusaputoimistot ohjaavat asiakkaita palveluihimme sattumanvaraisesti. Ohjaaminen ei riipu uhrin tilanteesta vaan pikemminkin siitä tunnetaanko RIKUn palvelut ja niiden merkitys. Uhrien tukipalveluiden merkitys rikoksen uhrille on hyvin laaja eikä se liity vain oikeusprosessin eri vaiheisiin.

Tähän kytkeytyy myös suunnitelman sivulla 54 oleva oikeusavustajien osaamista koskeva ehdotus, jossa yhtenä teemana nousee esille uhrin asema. RIKUn mielestä oikeusavustajia tulisi ehdottomasti kouluttaa myös rikoksen uhrin asemasta ja heidän kohtaamisesta. Tässä tulee huomioida myös rikosuhridirektiivin 25 artikla (Oikeusalalla toimivien koulutus).

Julkinen oikeusapu

Julkista oikeusapua koskevilla toimenpiteillä (s. 61) nostetaan esille tarve arvioida oikeusavun myöntämiskäytäntöjä vähäisissä rikosasioissa. RIKUn mielestä tätä kohtaa tulisi tarkemmin selvittää, jotta tiedettäisiin kenen tehtäväksi tällainen arviointi tulisi ja millä kriteereillä se tapahtuisi. Asianomistajien tarve saada oikeusapua riippuu monesta eri tekijästä, ei pelkästään rikoksen vakavuudesta. Tässä tulee ottaa huomioon uhrin henkilökohtainen tilanne ja mahdollinen haavoittuva asema.

Sivulla 40 kerrotaan vastaajien ja asianomistajien oikeudesta saada oikeusavustajan palveluja valtion varoin ROL:n 689/1997 nojalla. Siellä todetaan, että asianomistajalle voidaan määrätä oikeudenkäyntiavustaja seksuaalirikosta, lähisuhdeväkivaltaa tai henkeen, terveyteen tai vapautteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa. Tämä kuvaus on siinä mielessä epätarkka, että henkeen, terveyteen tai vapautteen kohdistuvissa rikoksissa oikeus koskee käytännössä vain vakavia rikoksia. Mikäli julkista oikeusapua tullaan jollain tavalla rajaamaan, on ROL:n mukaisen oikeusavun rajallisuus huomioitava tarkasti.

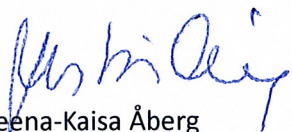
Edellä mainittuun lakiin liittyen olemme toistuvia kertoja käytännön työssämme eri puolilla Suomea huomanneet, että tätä mahdollisuutta tarjotaan asianomistajille huonosti. Mikäli hän ei tulojensa tai oikeusturvavakuutuksen puolesta ole oikeutettu julkiseen oikeusapuun, yksityiset oikeusavustajat ohjaavat helposti asianomistajia käyttämään oikeusturvavakuutusta avustajan kulujen kattamiseksi - myös silloin kun kyseessä on perheväkivalta, seksuaalirikos tai törkeä henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos.

Olemme usein yhteydessä yksityisiin oikeusavustajiin asian tiimoilta. Saamme välillä vastaukseksi, etteivät he tunne kyseistä mahdollisuutta. On myös ymmärrettävää, että yksityiset oikeusavustajat mieluummin ohjaavat asiakkaan käyttämään oikeusturvavakuutusta, jonka kautta oikeusavustajat saavat tuntikorvauksen, joka on lähempänä heidän omia todellisia taksojaan. Käytäntö ei kuitenkaan ole asianomistajan edun mukaista. Vakuutuksissa on omavastuu, mikä koituu asianomistajan maksettavaksi – ainakin siihen saakka kunnes Valtiokonttori mahdollisesti maksaa omavastuuosuuden takaisin. Monelle – etenkin vähävaraiselle – se voi olla kynnyksikysymys, kun harkitaan oikeusavustajan käyttämistä rikosasiassa.

Tämän vuoksi Rikosuhripäivystys vastustaa sivulla 49 olevaa ehdotusta, jonka mukaan tulisi pohtia oikeusavusta luopumista kokonaan niissä tapauksissa, joissa henkilöllä on oikeusturvavakuutus.

Lopuksi, haluamme yhtyä suunnitelman sivulla 51 esille nostettuun huolenaiheeseen koskien yksityisten avustajien saatavuutta. Kokemuksemme on se, että asianajopalvelut keskittyvät suuriin keskuksiin, jolloin julkisen oikeusavun ulkopuolella jäävillä voi olla vaikeuksia saada oikeusavustaja. Tulisikin harkita sitä mahdollisuutta, että oikeusaputoimistot voisivat ottaa asiakkaisi – maksua vastaan – myös suurempituloisia asiakkaita.

Erityisen lisähaasteen tähän tuovat esteellisyyskysymykset, joihin viitataan sivulla 58. Oikeusaputoimistojen verkoston harventuessa ja yksityisten asianajopalveluiden keskittyessä suurempiin kaupunkeihin käy helposti niin, että vastaaja ja asianomistaja eivät pysty löytämään oikeusavustajaa samalta paikkakunnalta. Olemme myös huolestuneita siitä, että joissain rikosasioissa ja etenkin harvinaisemmissa rikostyypeissä (esim. ihmiskauppa) yksityisen asianajan löytäminen rikoksen uhrille voi olla hyvinkin vaikeaa.

Leena-Kaisa Åberg
toiminnanjohtaja
Rikosuhripäivystys
Maistraatinportti 4 A 7.krs
00240 Helsinki
p. 050 3378 703
leena-kaisa.aberg@riku.fi
www.riku.fi